

[Mínění občanů a odborníků v demokracii]

Jedním ze základních problémů demokracie je nalezení a udržování vyváženého vztahu mezi vahou mínění každého občana a mezi vahou mínění odborníka. Každý jistě obecně připustí, že jsou věci, o kterých se nemůže nebo o kterých by se alespoň nemělo hlasovat, protože by to byla šílenost. A jsou zase jiné, o nichž nemůže rozhodnout žádný odborník a o kterých mohou rozhodovat jen lidé sami. To však vůbec neznamená, že tu proti sobě stojí dvojí skutečnost, jedna, která je dána „objektivně“ a kterou může proto zcela kompetentně poznat a konstatovat odborník, a potom druhá, kde mohou lidé rozhodovat podle své chuti, libovolně a snad dokonce svévolně. Ono každé rozhodování má nějaké následky; lidé však někdy nevědí, jaké následky bude jejich rozhodnutí mít, a předpokládají následky docela jiné, když se pro určité jednání nebo postup rozhodují. Také ve věcech politických, kde musí být vyslyšen hlas každého občana, by mělo platit, že odborníci říkají laikům, jaká rozhodnutí povedou k jakým důsledkům. Lidem nejde většinou o zásady, ale o výsledky. Když se pro něco rozhodují, rozhodují se pro to nikoliv proto, že samo rozhodnutí se jim líbí, ale že se jim zdá rozumné, protože vede k cíli nebo stavu, jaký považují za žádoucí. Někdy je takový způsob jednání ošemetný; v lidském chování a jednání by měly podržet svůj význam také principy, bez ohledu na blízké důsledky (zvláště když vzdálenější důsledky jsou neprůhledné nebo nedohledné). Ale pak se zdá, že už vlastně nejde o rozhodování politické, ale mravní (bohužel se obojí často staví nesprávně proti sobě); ovšem také v politice platí jisté principy. Tak např. žádná strana se neobejde bez společných zásad, které musí být všemi uznávány; pakliže je někdo neuznává, je možno jej volat k odpovědnosti a třeba dokonce vyloučit ze strany. Jaký je úkol odborníků v politickém rozhodování, které je v rukou všech občanů, tj. většiny? Měli by jasně a pravdivě vyložit, které rozhodnutí povede za daných okolností k jakým výsledkům. Měli by to ovšem vyložit veřejně a pod kontrolou jiných odborníků, neboť jejich objasnění by v zásadě mohlo být zaujaté tím či oním cílem nebo zájmem, a právě to by mohlo většině prostých občanů uniknout. Proto by o všech důležitých rozhodnutích, a to jak v případě většinového rozhodování, tak v případě rozhodování odborníků, měla být předem vedena veřejná diskuse, a to nejen ústní, ale vždycky také v tisku anebo alespoň ústní diskusi zaznamenávající zprávy o ní. V politickém zápase je každý řečnický trik vítaným způsobem, jak lidi přesvědčovat; v odborné diskusi pod veřejnou kontrolou už to tak snadné není. Vždycky je možno ověřovat, zda argument je opravdu platný nebo zda je jen fintou, jak získat laiky, kteří podstatě věci nemohou rozumět. A novináři by měli s nezbytnou, byť vždy poněkud povrchní zaslíbeností tyto diskuse sledovat a nedat odborníkům pokoj, dokud se nevysloví takovým způsobem, aby to bylo možno předložit široké veřejnosti.

Písek, 22.7.90